

Студентське голодування у 1990р. як відображення української свідомості

Виховний Семінар

Крайової Виховної Ради СУМ в Америці

Парма, Огайо

Презентація Віктора Курилика

Питання для роздумів

- Як так сталося, що з 1917 по 1950 роки Україна втратила мільйони синів і дочок, не здобувши незалежності, а в 1991 році незалежність “прийшла” сама без жодної жертви?
- Яке місце студентського голодування в здобутті Україною незалежності?
- Які були наслідки студентського голодування?

Як формувалась свідомість
українських юнаків та юначок, котрі
взяли участь у студентському
голодуванні у 1990 році?

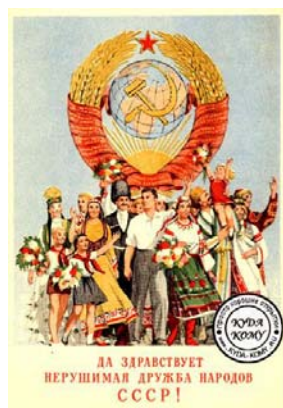
Не українці, а радянські люди



- **Вплив ідеології на формування радянської людини**

- жовтенята (7 років). Ідеал: Ленін
- піонери (7-10 років)
- комсомольці (10-28 років)
- Міф: Радянський Союз – найкраща країна в світі
- Заборона та замовчування трагічних сторінок історії
- Нагнітання страху перед ворогами – США, українським націоналізмом
- КДБ – репресивна машина залякування, стеження, боротьби з дисиденством

Ідеологічні штампи та міфи системи



- Радянський народ
- Дружба народів, рівність та братство між народами
- Російська (“великий могутий”) мова міжнаціонального спілкування
- Міф про непереможність Радянської Армії та “Велику Перемогу” у II світовій війні
- Міф про перевагу соціалістичного способу життя у боротьбі проти капіталістичної
- “Залізна завіса”



Від холодної війни до “Перебудови”

Горбачова



М.С.Горбачев

ПЕРЕСТРОЙКА
И НОВОЕ МЫШЛЕНИЕ
ДЛЯ НАШЕЙ СТРАНЫ
И ДЛЯ ВСЕГО МИРА



- Моральна й економічна деградація системи на середину 1980-х
- В цивільних галузях промисловості СРСР відстав технологічно від Заходу на 30 років! Високий технологічний рівень утримувався лише в галузях озброєнь.
- Тотальна корупція
- Експорт нафти та газу
- Перебудова - спосіб подолати технологічне відставання, здійснити політичні та економічні зміни, щоб стимулювати розвиток
- Зміни у політбюро партії
- Гласність – свобода преси, відкриття трагічних сторінок історії
- Звільнення дисидентів
- Вільні вибори у 1989-1990 році

1990: Геополітика



- Україна - частина Радянського Союзу
- Третій за потужністю арсенал ядерної зброї, який був націлений на США та інші європейські країни.
- Загроза 3-ої світової війни (контроль над ядерними ракетами знаходився у Москві)
- Захід підтримував М. Горбачова, який розпочав процес "Перебудови" радянської системи.
- Надаючи кредити, західні лідери намагались підштовхнути розвиток Радянського Союзу у напрямку ліберально-демократичних цінностей Заходу.
- Відкриття «залізної завіси» посилювало інтерес до темних сторінок історії Радянського Союзу, сприяло розвитку національно-визвольних рухів, зростанню громадянської свідомості та національній самоідентифікації народів СРСР.

Економіка



- 1990 рік: Кульмінація “перебудови” - тотальний грабіж населення. Всі заощадження людей були переведені до Москви та заморожені
- Експеримент -масові сеанси психотерапії Анатолія Кашпіровського перед телевізором - масовий вплив на підсвідомість людей.
- Інфляція
- Кооперативний рух стає альтернативою роботі на підприємствах.
- Човниковий бізнес. Центральні вулиці перетворюються у базари.
- Відкривається залізна завіса (українці мандрують у сусідні країни)
- Усвідомлення різниці між рівнем життя.
- Товарний дефіцит. З прилавків магазинів зникають продукти та предмети першої необхідності. Талони на харчування.
- Збідніння населення посилило соціальну депресію та сприяло розвитку алкоголізму.



Крах комуністичної ідеології

- Комуністична ідеологія та пропаганда була одним із основних засобів контролю влади в СРСР.
- Криза ідеології. Ідеологічні гасла «соціальна справедливість» та «рівність – усім» виявились брехнею.
- Партійна верхівка утворила клас заможних, а всі інші – рівні у своїй бідності
- Люди почали вголос говорити про несправедливість системи.
- «Гласність» дала можливість вивчати не тільки заборонені сторінки радянської історії, але й створювати громадські організації, які стали ідеологічними конкурентами (або супротивниками) комуністичній партії, комсомолу та піонерській організації.
- Кожен день приносив свіжі новини початку національного та культурного відродження. Ці новини з точки зору сьогодення виглядають звичайно і просто, але тоді всі вони сприймалися з глибоким антикомуністичним підтекстом. Новини про злочини сталінізму, про перезахоронення Стуса, Литвина та Тихого, інтерв'ю з дисидентами чи просто прагнення спілкування українською мовою в російськомовному середовищі як виклик комуністичній системі за попередні знущення над нашою мовою.
- Установчий з'їзд Народного Руху України у серпні 1989 року
- Демонстрації, протести, пікети
- Вихід з комсомолу та комуністичної партії
- “Оксамитова революція” в Україні була, проте успіх її не був настільки великим та масовим, щоб енергійно трансформувати політичну та економічну систему.





“Червона Рута”

<http://k1.ua/uk/video/episode/oneday/2009/09/18/ruta> Канал К-1 про 20 річчя фестивалю “Червона Рута”

- Пісня В.Івасюка. Фестиваль. Чернівці 1989.
 - Єдність і сила українського духу: відкривалась велич і краса української культури та мови, які пробуджували гордість за свій народ.
 - Сучасна музика звучала у багатоголоссі із тисячами аматорських виконавців народних та стрілецьких пісень, яких співала молодь по усьому місту у народних одностроях.
 - Демонстрація національної символіки (жовто-блакитні прапори тоді ще були під заборonoю)
 - Заключний концерт: затримували молодих дівчат, котрі були вдягнені у жовті блузки та блакитні спідниці за прояви "націоналізму", били сміливців, котрі піднімали синьо-жовті прапори в різних секторах стадіону
 - Георгій Гонгадзе
 - Стадіон вперше в радянській Україні заспівав гімн «Ще Не Вмерла Україна»
 - Чернівці завмерли. Всі чекали репресій чи зупинки концерту, але цього не сталося.
 - Система вже боялася людей, а не навпаки, як було раніше.
- Фестиваль став протестом проти системи, новітнім дисидентством.
 - З'явилося нове покоління молодих людей готових до боротьби.
 - Тисячі юнаків та юначок відчули велику силу національного пробуження та незабутнє відчуття внутрішньої свободи. Це був досвід веселого спротиву, який пізніше виявився під час студентського голодування рівно через рік у 1990 році. Саме ті, хто створював та був учасником фестивалю зарядили тією енергією натовпи у 1990-му.
 - Після проведення фестивалю особливої активності набуває студентський рух, який найяскравіше проявив себе у акції, яка отримала назву «Революція на граніті».



Живий ланцюг



- Символічна акція єднання, що відбулася [21 січня 1990](#) року, коли декілька мільйонів людей взялися за руки, з'єднавши [Львів](#) та [Київ](#) (близько 500 кілометрів) у день 71-річчя Злуки Української Народної Республіки (УНР) та Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), що відбулось 22 січня 1919 року.
- Акцію було організовано [Народним Рухом України](#).

Створення національно-демократичної опозиції

- **Перші вільні вибори до парламенту та місцевих адміністрацій 1990 року.**
- Перемога на Заході України демократичних сил
- Створення першої організованої опозиції у Верховній Раді 6 червня 1990 р. У її складі було 125 (із 450) депутатів на чолі академіком І. Юхновським.
- Саме ці сили законодавчо сприяли ухваленню Акту про Незалежність України 24 серпня 1991 року. Хоча, з іншого боку, саме помилки та конформізм опозиції сприяли консервації комуністичної еліти у новій суспільно-політичній системі України.

Демократична Росія як другий фронт боротьби за незалежність України



- 12 червня 1990 року
- Декларація про державний суверенітет РСФСР
- Демократизація Росії відбувалась швидше завдяки реформам
- М. Горбачов та Б.Єльцин змагались за владу та можливість проводити свої реформи
- У цій боротьбі Єльцин відмовився від влади над іншими республіками
- Б.Єльцин: “Проснувся зранку, подумай що ти доброго зробив для України”

1990: Соціальні зрушення та зростання національного руху.

- Політика гласності
- Теми: Голодомор, репресії 1930-х, знищення української інтелегенції, українські січові стрільці, Українська Народна Республіка, насильна колективізація, герої Крут, український націоналізм у II світовій війні, С.Бандера та Р.Шухевич, козаччина та умови підписання договору з царем Б.Хмельницьким
- Новий погляд на “спільну” українсько-російську історію
- Критичне мислення
- Зародження національної свідомості та Національна самоідентифікація
- Національні конфлікти: Грузія, Прибалтика, Азербайджан, Вірменія
- Закінчення війни в Афганістані (1988)
- Рух за те, щоб українські хлопці служили в Україні (голодування юнаків СУМу).
- Бездіяльність КДБ та втрата страху



Потреба змін

- Студентські активісти вимагали радикальних змін та реформування всіх сфер суспільного та економічного життя, а це можна було досягти лише рішучими та радикальними діями. На допомогу націонал-демократів та демократичної частини Верховної Ради лідери УСС не сподівалися.



Початок акції



- За кілька днів до голодування Київська організація УСС розповсюдила листівку (автором тексту був О. Доній), де говорилося: “Економічна і політична криза в країні поглиблюється. Інфляція, дефіцит, нестача елементарних побутових речей — ось наслідки свавілля можновладних міністерств. Існуюча Верховна Рада України неспроможна розв’язувати болючі питання сьогодення. Політичною ситуацією і досі керує ненажерливий монстр — Комуністична партія.

Саме тому ми готуємося до широкомасштабних акцій громадянської непокорності у жовтні 1990 року і висуваємо такі вимоги:

1. достроково припинити повноваження Верховної Ради України та призначити нові вибори на багатопартійних засадах восени 1991 року;
2. прийняти закон про націоналізацію майна КПУ та ЛКСМУ;
3. не допустити підписання союзного договору”.

Представники Львівського студентського братства запропонували ще дві вимоги:
4 проходження юнаками служби у війську в межах України;
5 відставка Голови Ради Міністрів УРСР В.Масола.

Голодування



2 жовтня 1990 р. – початок голодування

Організація наметового містечка

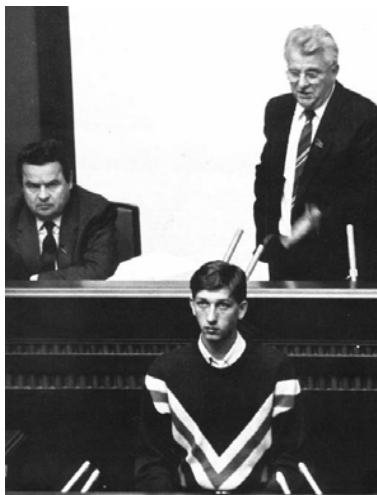
- Голодуючі – білі стрічки

- Обслуга – жовті

- Охорона – чорні

- Загроза арешту. Планувалось продовжувати голодування у в'язниці разом із початком Всеукраїнського студентського страйку
- На 3 жовтня 1990 р. на площі вже стояло 49 наметів, а в голодуванні брало участь 137 осіб (в основному із Західної України)
- Київська міська рада дала дозвіл на акцію, перешкодивши міліції знести наметове містечко
- Київські студенти масово підтримали акцію, а з ними і кияни.

Завдяки чому відбулася радикалізація акції студентського голодування?



Студентський прорив



Яким чином студентське голодування відображує стан української свідомості у 1990р.

Позитив

Після припинення голодування одразу виконаним був лише останній пункт. По суті, відставка прем'єра Я. Масола дозволила Л.Кравчуку "закрити" вимоги студентів щодо власної відставки та вгамувати пристрасті. Зволікання з виконанням інших вимог студентів (особливо переобрання Верховної Ради) відкинуло Україну у розвитку назад. Сама ж національно-демократична опозиція зробила все можливе, щоб поховати це досягнення "студентської революції". Студенти висунули спеціально завищені вимоги, — щоби довести ситуацію в державі до революційної. Та, як вважає Маркіян Іващшин, тодішня Народна рада (національно-демократична опозиція), фактично, зрадила студентів, напілши на компромісних рішеннях і використавши акцію лише для тактичних моментів. Революція, на перший погляд, не вдалася. Був зганий час, коли комуністична влада була розгублена, а суспільство вимагало змін. Це був шанс для України здійснити, завдяки студентській "оксамитовій революції", комплексні політичні, соціальні та економічні реформи і піти шляхом країн Центральної та Східної Європи, де аналогічні "оксамитові революції" відбулися всього роком раніше. Але Україна не використала свій шанс, бо її політична контроліта не "доросла" на той момент до студентських вимог». Навіть тодішній Голова Верховної Ради Леонід Кравчук згодом визнав: "Якби ми тоді послухали студентів і провели дострокові вибори парламенту, я переконаний, - шлях України був би іншим. Ми б уникнули і ГКЧП, і багато чого іншого, що сьогодні сприймається як залишки комуністичного режиму".

Втім, студентська революція на граніті була передусім революцією свідомості.

Народ усвідомив, що, по-перше, режим не такий сильний і монолітний, як може здатися — якщо він відступає перед 17-20-річними юнаками, — а по-друге, народ усвідомив, що ВЖЕ МОЖНА. З того часу можна було висловлювати свої думки і не боятися. З того часу можна було говорити, не ховаючись і не криючись. Можна було ставати патріотами і ставати українцями. Студентська акція стала торжеством свободи в Україні. З того часу можна говорити про те, що процеси демократизації у нас стали незворотними. Акція студентів продемонструвала наявність в Україні потужної політичної сили, яку уособлювала молодь. Потенціал цієї сили був значним, і це зрозуміли як представники комуністичного апарату, так і опозиціонери. Саме молодь в жовтні 1990 року завдала відчутного удару по радянській системі. Опозиція відчула "смак перемоги", і це відчуття їй дали студенти. Здатність до самоорганізації та рішучість молоді виявили народження в Україні нового покоління — покоління "оксамитової революції". "Вперше за десятки років стало зрозуміло: суспільство закумулювало в собі ресурси, необхідні для пропозиції альтернативного шляху національного поступу. Молодіжне середовище відчуло приналежність до певної сили, яка здатна істотно впливати на політичні процеси. Ця акція чітко вказувала на прискорення краху комуністичного режиму. Почався масовий вихід з Компартії, активізувався процес створення альтернативних політичних та громадських структур, загострилися протиріччя і в самій КПРС. Погіршувалася економічна ситуація, звичайним явищем стали черги за продуктами, відбувся інфляційний стрибок. В суспільстві спостерігався ціннісний та духовний вакуум, і в той же час наростало невдоволення існуючою владою. Назрівала типова "революційна ситуація": "низи — не хочуть, верхи — не можуть".

Наслідки революції на граніті

- Під тиском студентів та інших демократичних сил у жовтні 1990 р. Верховна Рада УРСР скасувала статтю 6 Конституції УРСР, в якій стверджувалася “провідна і спрямовуюча” роль Комуністичної партії України. Були внесені зміни в Статут Руху і комуністи більше не могли бути його членами, оскільки їх вищі керівні органи знаходились за межами України.
- Студентська акція сколихнула Україну, пробудило й ту частину громадянства, яка ще спала в політичному відношенні і кінцевому підсумку — забезпечило стійкість і послідовність України у здобутті і відстоюванні нею своєї державності, у тому числі й голосування за незалежність на референдумі 1 грудня 1991 р., де 90 % населення проголосувало за незалежність України на Всеукраїнському референдумі. Студенське голодування було виявом громадянської мужності, відданості і самопожертви. Такі події змушують пасивні маси людей відчувати силу та роль громадськості, яка може захищати свої прагнення та інтереси самостійно.
- «Студенти здобули Україну, нехай ірреальну, таку, яку вони собі вимріяли і мрією про яку змогли запалити серця тисяч, мільйонів українців. І майже відразу ж втратили свій здобуток, бо до прекрасних юнацьких мрій полізли з брудними, замащеними салом і оселедцями руками пройдисвіти. Студенти мусили відійти на другий план політичного життя. Вони мусили замкнутись у собі і з боєм спостерігати за процесами в Україні: як руйнується їхня мрія, як пройдисвіти всіх відтінків – від червоних до синьо-жовтих – з вереском і завзяттям чинять вакханалію під назвою “розбудова держави”. А час ішов. Колишні студенти полишали студентські лави. Ставали науковцями, бізнесменами, політиками. У них залишився невикористаний потенціал і біль за те, що революція, яку вони здійснили, обернулася, фактично, проти них самих. У них зберігся запал опозиційності. У них збереглась енергія. І вони ще скажуть своє слово в цьому світі. Вони ще матимуть те, що їм належить. Вони ще збудують свою Україну. Але це станеться після перемоги Великої антирагульської революції, яка так само необхідна нашій нації, її свідомості, як і революція Антикомуністична».

Цитата. Сучасне бачення наслідків студентського голодування.

- «Коли Сашко Кривенко писав, що Україна народилася від шлюбу комуністів із націоналістами, він мав рацію. Проте все могло бути по-іншому. В українській революції був присутній третій елемент, який у ті роки просто проігнорували. Це була націонал-ліберальна молодь – “покоління “Пепсі””. Ті, хто і творив революцію. Щоправда, згодом лаври діставались іншим... Коли нині постає питання, чому ми так живемо і чому Українська держава відбулася саме в такому варіанті, а не в іншому, – варто задуматись: а чи не стало помилкою те, що у процесах державотворення було проігноровано цей самий третій елемент?...”

Кость Бондаренко

<http://k1.ua/uk/news/ukraine/2009/08/21/students>

Канал К-1 про студентське голодування